

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

Концептуальні засади розвитку людського капіталу у сфері професійної освіти і навчання

Додаток до протоколу колегії Міністерства освіти і науки України
від 19.12.2022 №4

Solidarity Fund PL

Документ підготовлено та надруковано польським Фондом міжнародної солідарності,
Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ І ЗАВДАННЯ	7
КРОКИ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ЗАВДАНЬ	10
Пріоритет 1. Модернізація змісту освіти для молоді (IVET) і дорослих (CVET). Гармонізація із передовим досвідом ЄС та підвищення якості навчання.....	10
Пріоритет 2. Зміцнення інституційних можливостей для надання послуг освіти і навчання.....	13
Пріоритет 3. Інтелектуальна відбудова.....	17
СХЕМАТИЗАЦІЯ ЗАХОДІВ І ФІНАНСУВАННЯ	18

ВСТУП

Запропоновані Концептуальні засади розвитку людського капіталу у сфері професійної освіти і навчання значною мірою ґрунтуються на Планові відновлення України, розробленому Урядом України та представленому під час Міжнародної конференції з питань відновлення України в Лугано, Швейцарія, 4–5 липня 2022 року. Цей документ також є продовженням Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 червня № 419-р.

У вересні 2022 року в рамках Програми ЄС «EU4Skills: Кращі навички для сучасної України» за участі представників Верховної Ради України, Міністерства освіти і науки України, Державної служби зайнятості та Федерації роботодавців України було організовано стратегічну сесію. Протягом цієї сесії українські посадовці, відповідальні за розробку політики, а також польські та українські експерти провели аналіз наявних тенденцій і сформулювали низку довгострокових рішень, які можуть допомогти у створенні ефективнішої, міцнішої, витривалішої та більш гнучкої системи освіти і навчання, здатних краще реагувати на потреби ринку праці, модернізованої української економіки і навіть найістотніших викликів, таких, як поточна війна.

Також українські партнери провели низку консультацій з колегами з польських міністерств, щоб ознайомитися з досвідом Польщі щодо реформування освітньої галузі та сектора розвитку людського капіталу, особливо під час підготовки до вступу до ЄС і після приєднання до ЄС. Цей документ не намагається розглянути всі аспекти надзвичайно широкої проблематики розвитку людського капіталу та сектора професійної освіти і навчання, а радше зосереджується на тих сферах і заходах, де потреба змін є найбільш нагальною і де обмежені ресурси, за умови стратегічного використання, можуть забезпечити тривалі позитивні зміни.

КОНТЕКСТ ДЛЯ ЗМІН

Тоді, як загальна увага цілком виправдано прикута до боротьби України проти російської агресії, війна істотним чином посилила та висунула на передній план виклики, процеси та зміни, що відбувалися протягом багатьох років до її початку. Безперечно, українську економіку буде відновлено після війни, і нова економіка буде набагато більш модернізованою порівняно зі станом до війни. Вона буде більш сучасною, конкурентною, екологічною, цифровою та міцно інтегрованою в європейський ринок. Успіх модернізації української економіки надзвичайно високою мірою залежить від людського капіталу – навичок і знань людей. Таким чином, необхідно здійснити реформування системи професійної освіти і навчання для молоді і дорослих на основі міжнародного досвіду з повагою до української традиції та особливих умов.

Критичним викликом залишається невідповідність системи професійної освіти і навчання потребам ринку праці, що швидко змінюються. Роботодавці підкреслюють, що випускники повинні бути належним чином підготовлені до умов праці з використанням нових технологій і матеріалів. Виникнення цієї проблеми можна пояснити декількома основними причинами.

ЗАСТАРІЛИЙ ЗМІСТ, НЕГНУЧКІСТЬ ТА НЕДОСТАТНЯ УВАГА ДО НАВЧАЛЬНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Українська система освіти і навчання все ще глибоко закорінена в підходах централізованої радянської економіки. Це відображається в системі кваліфікацій і стандартів. Одним із найяскравіших прикладів є національний класифікатор професій, який складається із більш як 10 000 професій та виконує роль не тільки довідника, а й фактично регуляторного документа, який впливає на рішення щодо навчання, набору на роботу і навіть оплати праці у державному і приватному секторах. На сьогодні в Україні використовуються про-

фесійні стандарти, освітні стандарти, типові навчальні плани і типові навчальні програми. У багатьох випадках ці документи є негнучкими та дублюють один одного, створюючи додаткове бюрократичне навантаження для роботодавців і постачальників освітніх послуг. Крім того, зміст освіти у багатьох випадках є застарілим та не відповідає потребам модернізованої української економіки. Ці документи приділяють багато уваги процесові навчання замість чітких навчальних результатів, які дають ясне уявлення про те, чого можна досягти в процесі навчання, і забезпечують учнів, майстрів виробничого навчання і роботодавців інформацією про предмет.

Навчальні результати також забезпечують справедливе незалежне оцінювання навичок, засвоєних учнями. Сьогодні система зовнішнього оцінювання компетентностей учнів поширюється лише на частину освітньої системи. Необхідно поширити систему на всіх здобувачів освіти, як на молодь, так і на дорослих. Побудова системи зовнішніх екзаменів забезпечить надійне оцінювання ефективності окремих закладів освіти та підвищить мобільність учнів на ринку праці.

НЕОБХІДНО ЗМІЦНИТИ СИСТЕМУ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

- Система управління й фінансування професійної освіти і навчання має бути більш ефективною і гнучкою. Керівникам закладів професійної (професійно-технічної) освіти потрібно більше автономії для прийняття багатьох операційних рішень – від кількості учнів у групі до академічних годин. У ситуації обмежених ресурсів вимагається реформування управлінської та фінансової систем, що забезпечило б заклади освіти більшою незалежністю та чіткими стимулами для точнішої відповіді на запити ринку праці та потреби здобувачів освіти.
- Збільшення незалежності закладів освіти вимагає нового набору навичок для їхніх керівників. Існує потреба фундаментальної підготовки керівників із чітким баченням змін у закладах професійної (професійно-технічної) освіти відповідно до реальних потреб ринку праці та учнів.
- Основна відповідальність за навчальний процес лежить на педагогічних працівниках. Висококваліфіковані викладачі, які використовують оновлений зміст навчання, можуть забезпечити засвоєння учнями навчальних результатів. Проте новий підхід до навчання вимагає інтенсивних інвестицій у навички педагогічних працівників.

НЕОБХІДНО РЕТЕЛЬНО СПЛАНУВАТИ, ПЕРЕБУДУВАТИ ТА МОДЕРНІЗУВАТИ МЕРЕЖУ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

- Сьогодні більше 50 % державного бюджету спрямовується на воєнні потреби, тому на інвестиції у розвиток професійних навичок, життєво необхідних для підтримки економіки, тепер доступно ще менше ресурсів. На додаток до того, що фінансування є недостатнім, воно переважно надається для фізичної підтримки неефективної мережі закладів освіти і приміщень (більше 97 % витрачається на оплату праці та комунальних послуг), тоді як на забезпечення якості освіти і навчання кошти фактично відсутні. Існує потреба підтримати зусилля місцевих органів влади з оптимізації мережі закладів і зосередити інвестиції на найефективніших з них.
- Станом на грудень 2022 року приміщення 16 закладів профтехосвіти зруйновано, а 124 пошкоджено. Найбільше таких закладів освіти розташовано в Донецькій (32), Харківській (18), Луганській (14) і Миколаївській (11) областях. Існує потреба у відбудові зруйнованої інфраструктури разом із оптимізованою мережею закладів освіти.

- Наявна освітня інфраструктура є застарілою, що зменшує привабливість закладів професійної (професійно-технічної) освіти і перешкоджає можливостям викладання згідно із модернізованими стандартами.

ІСНУЮТЬ ТАКОЖ НАСКРІЗНІ ПРОЦЕСИ, ЩО МАЮТЬ ВАЖЛИВИЙ ВПЛИВ НА СИСТЕМУ ПРОФТЕХОСВІТИ

Демографічні зміни. Україна систематично страждає від негативних демографічних тенденцій – зниження народжуваності, старіння населення та еміграції – з часу відновлення незалежності. Війна в Україні у багато разів прискорила демографічні зміни. Мільйони людей були змушені залишити свої домівки; чимало з них (майже 8 мільйонів) виїхали з країни. Жінки й діти складають більшість (приблизно 70 %) внутрішньо переміщених осіб і біженців, поглиблюючи гендерний дисбаланс на ринку праці, а також у секторі освіти і навчання. Багато людей втратили свою роботу, дім і бізнес. Мільйони також страждають від фізичної і психологічної травми, що не може не викликати тривалих негативних ефектів. Усе це істотним чином і швидко скоротило кількість потенційних учнів для системи професійної освіти і навчання та змінило її демографічні показники. Протягом останніх 20 років кількість учнів лише в рамках офіційної системи профтехосвіти скоротилася з більш як 500 тисяч до трохи більше як 230 тисяч осіб, і ця тенденція триватиме, якщо не вжити рішучих заходів для її зміни на протилежну.

Інтеграція в ЄС. Довгий шлях України до членства в Європейському Союзі позначений багатьма проблемами, як політичними, так і технічними. На жаль, лише повномасштабна війна радикально прискорила цей процес і для України, і для Європейського Союзу. 28 лютого 2022 року, всього через 4 дні після початку російського вторгнення, Україна подала офіційну заяву на членство в ЄС, а 23 червня 2022 року вона отримала статус кандидата. Це означає, що системи, пов'язані з освітою, навчанням і професійною підготовкою в Україні мають пройти швидкі й радикальні зміни, щоб одночасно відповідати на економічні і військові виклики та синхронізуватися з Європейським Союзом.

СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ І ЗАВДАННЯ

Бачення. Побудова системи професійної освіти і навчання, яка буде гнучкою, міцною, інклюзивною, витривалою та робитиме внесок у відновлення, сталий економічний розвиток і європейську інтеграцію України.

На основі аналізу вищевказаних та інших основних тенденцій, а також попередніх ініціатив щодо реформування, було визначено основні сфери та пріоритети реформи.

1. МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ ДЛЯ МОЛОДІ (IVET) І ДОРΟΣЛИХ (CVET). ГАРМОНІЗАЦІЯ ІЗ КРАЩИМИ ПРАКТИКАМИ ЄС ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ

Належний зміст освіти є самою суттю і основою системи.

Щоб забезпечити створення й регулярне оновлення такого змісту, Україні потрібно реформувати національний класифікатор професій, впровадити вдосконалені та більш гнучкі професійні і навчальні стандарти, створити систему незалежного оцінювання кваліфікацій і кардинально підвищити можливості закладів освіти і майстрів виробничого навчання щодо створення й реалізації змісту, направлено на різноманітні цільові групи.

Існує потреба у створенні механізмів, які б забезпечували відповідність змісту освіти поточним вимогам ринку праці та його майбутнім викликам. Зміст необхідно формулювати у вигляді навчальних результатів, щоб заклади освіти, викладачі та учні чітко розуміли очікувані результати освітнього процесу, а система освіти набувала гнучкості. Щоб підтвердити досягнення навчальних результатів, слід обов'язково створити систему незалежного оцінювання кваліфікацій.

Впровадження цифрових технологій залишатиметься істотною тенденцією, тому українські заклади освіти будуть змушені навчитися працювати з нею. Як згадувалося раніше, війна значно прискорила зміни в демографічних характеристиках учнів. Буде постійно збільшуватися потреба надавати підтримку окремим особам (особливо дорослим) і компаніям для швидкої адаптації до динамічного ринку праці, розвитку здатності пристосовуватися і зберігати витривалість, швидкого оновлення навичок.

2. ЗМІЦНЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ТА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНОЮ ОСВІТОЮ І НАВЧАННЯМ

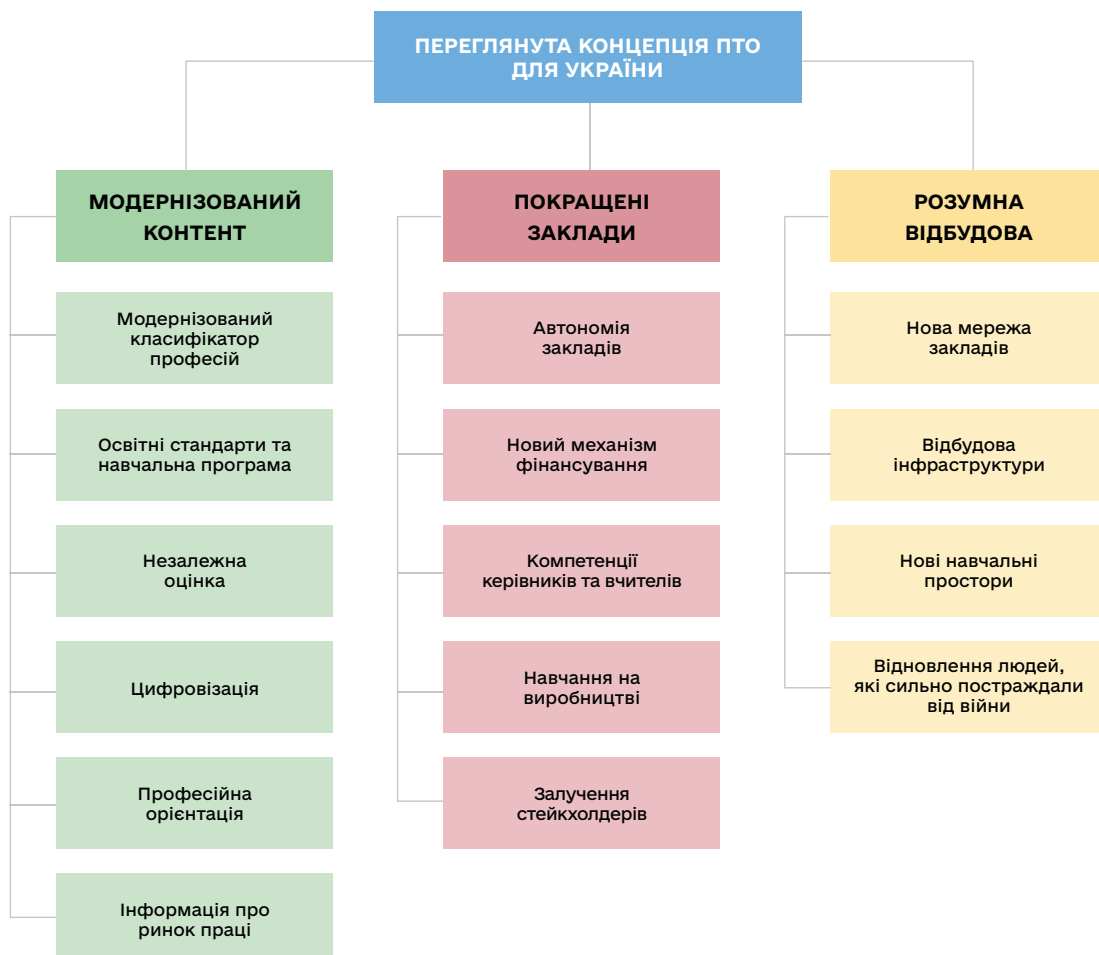
Це стосується всіх рівнів – від всеукраїнського до окремих закладів. На всеукраїнському рівні існує потреба об'єднати зусилля розпорошеної системи професійної освіти та забезпечити наявність узгодженої і систематичної державної політики й законодавства у цій сфері. На регіональному рівні пріоритетом залишатиметься планування систем освіти і навчання, налагодження партнерських відносин з підприємствами і галузями, визначення й прогнозування потреб у кваліфікованих працівниках. На інституційному рівні ключову роль у трансформації закладів освіти відіграватиме їхня здатність приймати кращі управлінські рішення, залучати наявних і потенційних здобувачів освіти, налагоджувати тривалі партнерські відносини з бізнесом. Необхідно істотним чином підсилити здатність закладів освіти забезпечувати потреби дорослих осіб щодо навчання та перепідготовки, особливо із найбільш вразливих груп, таких як безробітні, внутрішньо переміщені особи та ветерани.

Хоча фінансування важливе для всіх аспектів системи освіти і навчання, в Україні воно набуває особливої ваги, оскільки система постраждала протягом десятиліть не лише в недофінансуванні, але і в майже повній відсутності інвестицій у такі стратегічно важливі складові, як вдосконалення навичок майстрів виробничого навчання, нові навчальні матеріали та інфраструктура. Поки країна бореться із тяжкими економічними проблемами та руйнуваннями, спричиненими війною, важливо буде допомогти Україні не тільки реструктурувати власні механізми фінансування для кращого врахування змінюваних потреб, але й надати пряму фінансову підтримку, яка допоможе фізично відбудовувати навчальні приміщення та інвестувати у вдосконалені програми навчання й працевлаштування, в тому числі навчання на робочому місці (навчання на виробництві).

3. РОЗУМНА ВІДБУДОВА

Зміни на ринку праці і технологічні виклики вимагатимуть побудови якісно нової мережі закладів освіти для адаптації до швидких змін у безпековій ситуації. Необхідно не лише ретельно відбудувати й оптимізувати фактичну мережу цих закладів, але й кардинально покращити фізичну інфраструктуру. Основні зусилля будуть спрямовані на те, щоб зробити нові заклади освіти високотехнологічними, а їхній навчальний простір – набагато більш привабливим та інклюзивним. Надійний захист і безпека здобувачів освіти, на жаль, залишатимуться пріоритетом для осяжного майбутнього так само, як підвищення енергоефективності та витривалості будівель та інших складових матеріально-технічної бази.

Війна заподіяла серйозні травми мільйонам українців, як цивільним, так і військовим. Травма і вимушене переміщення впливають не тільки на особисте та сімейне, але й на професійне життя, часто призводячи до зменшення продуктивності і здатності пристосуватися до змін на ринку праці. Буде надаватися підтримка розвитку програм спеціального навчання, консультування і професійної орієнтації, щоб неповнолітні та дорослі здобувачі освіти могли впоратися із травматичним досвідом і отримали навички, що допоможуть їм бути більш витривалими та користуватися попитом на динамічному ринку праці.

У всіх цих сферах реформи і заходи будуть керуватися такими основними принципами:

Актуальність і гнучкість Настільки, наскільки це можливо, процеси й підходи будуть спрощені та оптимізовані для швидшої реакції на швидкі зміни середовища.

Інклюзія і партнерство. Буде здійснено перехід від системи, націленої переважно на роботу з дітьми шкільного віку, до набагато більш різноманітної цільової групи. Надзвичайно важливою буде тісна співпраця з роботодавцями, громадами та іншими партнерами. Такі ж зусилля будуть спрямовані на врахування системою потреб незахищених груп і підтримку ґендерної рівності.

Емпіричність. Рішення на всіх рівнях мають підкріплюватися постійним і систематичним зором і аналізом якісних та кількісних даних.

Заходи, передбачені цим документом, також відображають бажані властивості систем IVET та CVET, внесені до Рекомендації Ради Європи від 24 листопада 2020 р. «Щодо профтехосвіти для сталої конкурентноздатності, соціальної справедливості і витривалості (2020/С 417/01)».

КРОКИ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ЗАВДАНЬ

Цей розділ містить стислий огляд деяких ключових заходів та ініціатив, необхідних для швидкого початку перегляду українських систем, які відповідають за забезпечення ринку праці кваліфікованими людськими ресурсами.

ПРІОРИТЕТ 1. МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ ДЛЯ МОЛОДІ (IVET) І ДОРΟΣЛИХ (CVET). ГАРМОНІЗАЦІЯ ІЗ ПЕРЕДОВИМ ДОСВІДОМ ЄС ТА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ

ВДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ КВАЛІФІКАЦІЙ

Хоча національна система кваліфікацій є надзвичайно складною, реалізація заходів лише у декількох сферах може принести істотне покращення та наблизити систему до сучасних економічних реалій. До цих заходів належать:

РЕФОРМА НАЦІОНАЛЬНОГО КЛАСИФІКАТОРА ПРОФЕСІЙ

Як згадувалося вище, Національний класифікатор професій є надзвичайно складним документом, який не тільки містить перелік більш як 10 000 професій і посад, але також виконує функцію регуляторного механізму для деяких сфер, у тому числі щодо управління людськими ресурсами, навчання тощо. Потреба комплексного перегляду цього документа вже давно перезріла, оскільки його поточний вигляд і властивості створюють низку труднощів та не дають національній системі кваліфікацій стати більш гнучкою і динамічною. З цією метою буде проведено детальний юридичний аналіз наявного класифікатора, всіх його нормативних і регуляторних функцій, після чого відбудеться серія обговорень за секторами. Класифікатор і його зміст будуть гармонізовані з міжнародним досвідом, у тому числі з моделями Міжнародної стандартної класифікації професій (International Standard Classification of Occupations, ISCO). Також у тісній співпраці з представниками роботодавців буде розроблено механізм регулярного перегляду та оновлення класифікатора.

РОЗРОБЛЕННЯ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ І ЗРАЗКІВ НАВЧАЛЬНИХ ПЛАНІВ

У тісній співпраці із соціальними партнерами буде продовжено та підсилено роботу над сучасними освітніми стандартами, що ґрунтуються на навчальних результатах. Результати навчання включатимуть не тільки виключно професійні, але й ключові компетенції. Зміцнення ключових компетенцій здобувачів освіти є основою їхньої майбутньої здатності адаптуватися до змінюваних очікувань (здатність учитися в майбутньому).

Закладам освіти також допоможуть у підготовці **модульних навчальних програм, орієнтованих на результати**, у співпраці з представниками галузей та на основі доступної інформації про ринок праці. Це може включати (залежно від доступності фінансування) реалізацію пілотного механізму заохочень для тих постачальників, які впроваджуватимуть розробку та реалізацію (випробування) нових навчальних програм з метою оновлення пропозиції навчальних послуг. Програма тісно співпрацюватиме з українськими та міжнародними партнерами та інвестуватиме в проєкти, що роблять внесок в інклюзивну якісну професійну освіту. Цей захід (заохочення для модернізації навчальних програм, у

тому числі для навчання дорослих) буде реалізовуватися спільно із концепцією опорних закладів освіти / провідних центрів, які розглядаються в пріоритеті 3 «Інтелектуальна відбудова» цього документа.

ВПРОВАДЖЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ – СТВОРЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ

Вони можуть розташовуватися на базі закладів освіти або на підприємствах роботодавців. Україна потребує допомоги в розробленні правил і процедур оцінювання для таких центрів, а також інвестицій у фізичну інфраструктуру (обладнання, інформаційні технології, мережі). Працівникам центрів та незалежним оцінювачам слід забезпечити ґрунтовне навчання і підтримку в зміцненні їхніх можливостей.

Розроблення належних модульних навчальних планів для дорослих на основі оновлених професійних стандартів та створення інституційних можливостей для їхньої реалізації, оскільки більшість закладів освіти і педагогічні працівники мають досвід викладання виключно для учнів шкільного віку.

ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ. НАЦІОНАЛЬНА ПЛАТФОРМА ПРОФТЕХОСВІТИ

У цьому напрямі вже зроблено перші кроки завдяки створенню Всеукраїнської школи онлайн, яка містить спеціальний розділ для профтехосвіти з обмеженою кількістю навчальних ресурсів. Проте існує величезна потреба в нових навчальних ресурсах, оскільки для багатьох професій нові ресурси не створювалися протягом більш як 30 років. Тому пропонується створити набагато міцніший та більш інтерактивний всеукраїнський навчальний ресурс для профтехосвіти, внесок у який можуть робити як майстри виробничого навчання, так і представники галузей.

РОЗРОБКА ЦИФРОВИХ НАВЧАЛЬНИХ РЕСУРСІВ

Ці ресурси включатимуть онлайн-курси, електронні підручники, аудіо- та відеоматеріали, ресурси з використанням віртуальної реальності тощо. Всі вони будуть розроблятися для пріоритетних професій та розміщатися на всеукраїнській онлайн платформі у відкритому доступі. Всі створені ресурси будуть пристосовані для осіб з обмеженими можливостями.

МІЦНИЙ НАГОЛОС НА РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ НАВИЧОК УЧНІВ

Модернізована українська економіка буде набагато більшою мірою спиратися на цифрові технології, тому учням потрібно буде засвоювати набагато складніші цифрові навички, як загальні, так і специфічні, для їхньої професії. Тому цифрові навички буде включено в оновлені освітні стандарти та в освітній процес.

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

Буде створено комплексну програму навчання, щоб забезпечити майстрів виробничого навчання знаннями й навичками, необхідними для використання цифрових засобів навчання й викладання та ефективно впроваджувати їх у навчальні програми.

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ ТА РОЗВИТОК НАСКРІЗНИХ НАВИЧОК

Тепер українським учням більше ніж будь-коли необхідна підтримка щодо вибору майбутнього місця навчання, професії та кар'єри. У ситуації хаосу на ринках праці, закриття, переміщення або навіть знищення великої кількості закладів освіти належна інформація та

постійна підтримка підвищить імовірність того, що молоді люди залишатимуться в Україні, незважаючи на труднощі, та дозволить їм вибрати професії, потрібні для модернізованої економіки. Так само важливо забезпечувати молодь і дорослих осіб навичками, які можуть підтримати їхню тривалу успішну інтеграцію на ринку праці. Для систематичного впровадження цих підходів і забезпечення закладів освіти по всій Україні навичками й ресурсами, необхідними для надання учням профорієнтації та навичок, що сприятимуть їхньому успіхові за місцем роботи або в підприємстві, слід виконати такі кроки:

ІНТЕГРАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ В РАМКОВІ СТАНДАРТИ

Хоча деякі елементи професійної орієнтації вже подаються в початковій і середній школі, ще важливіше включити її у рамкові стандарти та навчальні плани старших класів загальноосвітніх шкіл. Учні цього віку починають обирати стежки своєї подальшої освіти і кар'єри, і школи відповідають за те, щоб надати їм та їхнім батькам надійну інформацію, а також допомогти їм визначити свої сильні сторони та схильності. Також важливо продовжувати роботу над інтегрованим предметом «Здоров'я, безпека та добробут» та включенням професійної орієнтації у конкретні предмети.

ЦЕНТРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ

Деякі заклади професійної (професійно-технічної) освіти вже почали створювати такі центри, проте вони існують переважно номінально. Щоб мати можливість дійсно створити такі центри, закладам профтехосвіти необхідні ресурси для створення привабливих приміщень та надання відповідної підготовки вчителям і майстрам виробничого навчання, залученим до профорієнтації.

ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВИЧОК КОНСУЛЬТАНТІВ ІЗ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ

Якісна професійна орієнтація значною мірою залежить від навичок консультантів із профорієнтації або вчителів, які надають ці послуги: їхніх знань про ринок праці, можливості навчання, методи й інструменти професійної орієнтації. Тому буде створено систему розвитку навичок консультантів із профорієнтації разом із пілотним проектом з її підтримки.

РОЗРОБЛЕННЯ РЕСУРСІВ З ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ

В Україні спостерігається величезний дефіцит навчальних матеріалів з професійної орієнтації на всіх рівнях – від початкової школи до профтехосвіти. Йдеться і про друковані, і про цифрові ресурси. Надзвичайно важливу роль відіграватиме допомога закладам освіти та іншим зацікавленим сторонам усунути ці прогалини шляхом сприяння в підготовці підручників, навчальних онлайн-ресурсів, методичних матеріалів для учителів, курсів для учнів тощо, як загальних, так і за окремими предметами.

ПАРТНЕРСТВО З РОБОТОДАВЦЯМИ

Підприємства і роботодавці є ключовими партнерами в наданні інформації та підтримці професійної орієнтації для молоді і дорослих. Пропонується підтримувати проекти, що розвивають таке партнерство, подібно до WorldSkills та інших ініціатив.

РОЗВИТОК НАВИЧОК ПІДПРИЄМНИЦТВА

Буде надано підтримку всеукраїнському конкурсу підприємницьких ініціатив учнів та пов'язаних заходів, спрямованих на розвиток навичок майстрів виробничого навчання із навчання підприємництву.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО РИНОК ПРАЦІ

РОЗРОБЛЕННЯ ЦИФРОВИХ ЗАСОБІВ ЗБОРУ ДАНИХ

Для забезпечення більш якісного та цілеспрямованого навчання на всіх рівнях вимагається доступ до надійної інформації про працевлаштування та вектори розвитку кар'єри (особливо серед випускників закладів профтехосвіти). З цією метою дані з відповідних національних реєстрів і баз даних (служба зайнятості, податкові органи, пенсійний фонд тощо) будуть інтегровані за допомогою порталів із надання державних послуг (таких як Дія).

БАРОМЕТР ПРОФЕСІЙ

На додаток до великої кількості кількісних даних надзвичайно важливо забезпечувати якісну інформацію. Збір такої інформації завдяки безперервному спілкуванню з представниками галузей не тільки допомагає визначити навички, які користуються попитом, але й сприяє кращому налагодженню діалогу. В рамках цієї ініціативи на регіональному та місцевому рівні будуть створені експертні групи, які аналізуватимуть доступні статистичні дані, інформацію за галузями та інші джерела з метою підготовки звітів, що оцінюватимуть попит на конкретні професії або групи професій, а також визначатимуть наскрізні навички. Якісна інформація, отримана завдяки цьому інструменту, буде також надсилатися в конкретні заклади освіти для подальшого використання в процесі розроблення навчальних планів, а також вдосконалення процедур оцінювання навичок і кваліфікацій.

РЕГУЛЯРНІ ОПИТУВАННЯ РОБОТОДАВЦІВ

Регулярний збір інформації від роботодавців є особливо важливим для отримання актуальних відомостей про потреби ринку праці та створення короткострокових прогнозів.

Вдосконалення навичок і процедур регіональних служб зайнятості, які відповідатимуть за збір, аналіз та інтерпретацію даних, а також надання рекомендацій постачальникам освітніх і навчальних послуг щодо поточних і майбутніх потреб ринку праці.

ПРІОРИТЕТ 2. ЗМІЦНЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ НАДАННЯ ПОСЛУГ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ

Професійна (професійно-технічна) освіта в Україні традиційно отримувала недостатньо фінансування, а з початком війни ситуація істотно погіршилася. Фінансування професійної (професійно-технічної) освіти не тільки недостатнє, воно також надзвичайно негнучке і пропонує обмежені стимули для надання фактично якісної освіти; кошти натомість спрямовуються переважно на те, щоб «не гасити світло» в існуючих закладах освіти, чимало з яких є дуже неефективними. Покращення цієї ситуації вимагатиме виваженого поєднання операцій на багатьох рівнях з метою зробити управління закладів освіти більш автономним, щоб передати більше відповідальності за надання якісної освіти та отримання відповідних результатів керівникам закладів освіти, педагогічним працівникам.

АВТОНОМНІСТЬ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ

У цій сфері слід вжити таких заходів:

Комплексний аналіз законодавства і нормативно-правової бази, що регулює управління закладами освіти. Це дозволить визначити можливі вузькі місця та зайві бюрократичні процедури, що не дозволяють закладам і їхнім керівникам працювати у більш гнучкій

спосіб, орієнтуючись на актуальний попит. Для кожної із виявлених проблем буде підготовлено детальне рішення, реалізація якого буде здійснюватися через відповідні юридичні механізми або шляхом залучення зацікавлених сторін.

Створення більш відкритої моделі управління закладами освіти з активним залученням роботодавців, громади та інших зацікавлених сторін. За допомогою відповідних процедур і нормативно-правових актів будуть розроблені та впроваджені ефективні механізми відкритого управління і консультацій.

РЕФОРМА СИСТЕМИ ФІНАНСУВАННЯ, СПРЯМОВАНА НА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ

ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ІЗ МЕХАНІЗМІВ ФІНАНСУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Законодавство у сфері освіти й працевлаштування все ще пропонує дуже мало дієвих стимулів для розвитку ефективної системи професійного навчання. Буде підготовлено пакет пропозицій щодо законодавчих і процедурних змін, а для їх реалізації також буде надаватися підтримка. Це дозволить розробити детальні механізми і рішення у таких сферах:

- диверсифіковане фінансування, що враховує зміст навчання (тобто за якими саме професіями здійснюється підготовка);
- пріоритетність фінансування тих навичок і професій, для яких є попит на ринку праці;
- хоча навчання на виробництві належить до найефективніших інструментів забезпечення високої якості професійної освіти і навчання, наявні фінансові механізми насправді знеохочують роботодавців від співпраці з закладами освіти. Тому буде розроблено новий фінансовий механізм, який реально заохочуватиме роботодавців, особливо малі і середні підприємства, до співпраці з закладами освіти. Необхідно впроваджувати стимули, особливо для підприємств і громад, які б заохочували їх інвестувати в освіту, особливо в навчання на робочому місці та практичну частину навчання (компонент IVET та CVET, що передбачає навчання на виробництві); це може включати (залежно від наявності коштів) пілотне впровадження механізму стимулювання навчання на виробництві, яке надається роботодавцями. Механізм буде зосереджуватися на тих секторах і професіях, які користуються найбільшим попитом на ринку праці і є важливими для економічної відбудови України. Пріоритет також надаватиметься учням – внутрішньо переміщеним особам та ветеранам;
- розроблення інструментів для підтримки активного й гнучкого державно-приватного партнерства в галузі освіти;
- розроблення життєздатного механізму «гроші йдуть за учнем».

ВДОСКОНАЛЕННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

- **Навчання керівників.** Підвищення автономності закладів професійної (професійно-технічної) освіти вимагає належної підготовки керівників до виконання своїх обов'язків. Тому буде розроблено і впроваджено типову навчальну програму для керівного складу в галузі освіти, що включатиме такі навички, як вміння діагностувати потреби закладу освіти, лідерство в освіті, залучення зацікавлених сторін, маркетинг в освіті, використання цифрових інструмен-

тів управління, фінансове планування й менеджмент, підприємництво, управління проєктом циклом, управління кадрами в освіті, використання даних, оцінка досягнень закладу освіти тощо. Водночас будуть створені мережі керівників закладів освіти на регіональному рівні. Вони використовуватимуться для обміну досвідом між керівниками та зміцнення компетенцій шляхом спільного навчання. Як уже згадувалося в цьому документі, Україна проходить екстремальні та бурхливі зміни, що змушують усі державні системи працювати під постійним стресом і дуже швидко реагувати на виклики. Профтехосвіта, як частина освітньої системи, найтісніше і безпосередньо пов'язана з ринком праці, має адаптуватися надзвичайно швидко. Для цього вона вимагає якісного нового рівня управління закладами, здатного продемонструвати стратегічне мислення і лідерство.

- **Підготовка педагогічних працівників.** Навички викладачів є ключовими для реалізації освіти й навчання та досягнення навчальних результатів. Тому слід впровадити якіснішу підготовку педагогічних працівників. Заходи для викладачів зосереджуватимуться на таких аспектах:
- вдосконалення педагогічних навичок, зокрема за ключовими компетенціями буде створено та реалізовано практичну, гібридну програму підготовки вчителів;
- буде впроваджено вдосконалення професійних навичок майстрів виробничого навчання, в тому числі обов'язкову підготовку на фактичних підприємствах.

Реалізація нових, більш гнучких та орієнтованих на потреби ринку навчальних програм для нової аудиторії вимагатиме суттєвого оновлення навичок учителів і майстрів виробничого навчання. Учителям потрібно буде швидко пристосовуватися з огляду на те, що в зміст навчання додаватимуться дедалі більше практичних компонентів, а серед учнів буде дедалі більше дорослих осіб. На сьогодні різні викладачі відповідають за теоретичні і практичні компоненти, і майже у 100 % випадків у них немає досвіду і навичок роботи з дорослими людьми та особами, травмованими війною. Тому надзвичайно важливо забезпечити вчителів методиками й засобами, які дозволять їм ефективно працювати з усіма цими цільовими групами.

- **Розроблення навчальних матеріалів,** методичних посібників, інструкцій для педагогічних працівників згідно з оновленими освітніми стандартами.

ВДОСКОНАЛЕНЕ УПРАВЛІННЯ ІVET ТА CVET НА ЦЕНТРАЛЬНОМУ Й РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ

РОЗБУДОВА МОЖЛИВОСТЕЙ ЦЕНТРАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ ТА ЗМІЦНЕННЯ МЕХАНІЗМІВ КООРДИНАЦІЇ

До сфери професійної освіти і навчання залучено декілька центральних органів влади, в тому числі Міністерство освіти і науки України, Державну службу зайнятості, Міністерство економіки України тощо. Незважаючи на нещодавні спроби покращення координації між ними (в тому числі через Раду з питань розвитку професійно-технічної освіти), ця сфера потребує значного вдосконалення. Програма підтримуватиме створення вдосконаленої операційної координації між багатьма центральними зацікавленими сторонами та зміцнюватиме зв'язки між всеукраїнським та регіональним рівнями. Це допоможе їм набагато швидше й ефективніше знаходити відповіді на чимало нагальних і стратегічних питань.

ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ І КООРДИНАЦІЇ

Відповідальність за професійну освіту і навчання загалом несе місцева влада. Проте їм

бракує навичок, необхідних для стратегічного планування та управління такими складними системами, а також відповідних інструментів. Наприклад, більшість приміщень закладів освіти і їх матеріально-технічної бази все ще належать державі. Тому для проведення юридичного й технічного аудиту та визначення шляхів оптимізації мережі вимагаються значні ресурси. Надаватиметься підтримка місцевим органам влади та іншим ключовим зацікавленим сторонам у покращенні планування, стратегічного управління та кращого використання даних. Також передбачається зміцнення механізмів координації з усіма ключовими гравцями на регіональному рівні та допомогу у розвитку співпраці з соціальними партнерами.

РОЗРОБЛЕННЯ ЦИФРОВИХ ЗАСОБІВ УПРАВЛІННЯ

Буде розроблено інформаційну систему управління на рівні закладу. Вона допомагатиме керівникам приймати кращі та більш інформовані рішення на основі доступних даних. Така система дозволить впровадити показники діяльності, допомагатиме вимірювати ефективність і результативність, а також надаватиме місцевій владі та іншим зацікавленим сторонам основу для планування та управління системою освіти і навчання. Для керівників закладів освіти з усієї країни буде забезпечено навчання з використання розробленої системи.

ПРІОРИТЕТ 3. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВІДБУДОВА

ВІДНОВЛЕННЯ ЗАКЛАДІВ ПРОФТЕХОСВІТИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ КАДРІВ, ГОТОВИХ ВІДПОВІДАТИ НА ПОТРЕБИ РИНКУ ПРАЦІ

Створення більш оптимальної та витривалішої мережі закладів освіти. Враховуючи останні демографічні дані та інформацію з ринку праці, а також поточні міркування щодо безпеки, буде виконано системне моделювання оптимальної мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти. На цій основі будуть створені загальні рекомендації для місцевих органів влади щодо адаптації їхньої мережі із основною увагою на створення сильних, добре оснащених опорних закладів освіти (кращих закладів освіти, опорних закладів із практичного навчання, в тому числі для дорослих). Також будуть підготовлені нові рекомендації щодо таких аспектів, як доступність для осіб з інвалідністю, безпека та енергоефективність.

ВІДНОВЛЕННЯ ОСВІТНЬОЇ БАЗИ

Значну кількість закладів освіти було знищено або суттєво пошкоджено. Передбачається фінансування відбудови інфраструктури на основі планів, підготовлених на регіональному рівні, із пріоритетом для опорних закладів освіти. Під час відновлення інфраструктури наголошуватиметься на аспектах охорони довкілля та цифрових технологій.

НОВИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРОСТІР

Заклади професійної (професійно-технічної) освіти в Україні залишаються непривабливими для учнів. Одна з основних причин – відсталість фізичної інфраструктури та погане обладнання. Як наслідок, вони не забезпечують сприятливе, комфортне навчальне середовище і не сприяють отриманню навичок для роботи із сучасними цифровими засобами і пристроями. Згідно з цим компонентом, відібрані заклади освіти (з пріоритетом для опорних) отримають кошти для оновлення наявної матеріально-технічної бази і обладнання, забезпечення їхньої відповідності сучасним технологічним вимогам, принципам інклюзивності та енергоефективності. Пріоритет надаватиметься закладам освіти, які виконуватимуть роль не лише освітніх установ, але й ресурсних центрів та провідних центрів для інших закладів у регіоні, а також надаватимуть послуги CVET.

ПІДТРИМКА ЛЮДЕЙ, ЯКІ СИЛЬНО ПОСТРАЖДАЛИ ВІД СОЦІАЛЬНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ НАСЛІДКІВ ВІЙНИ

Зміцнення витривалості. На жаль, війна стала серйозним травматичним досвідом для мільйонів українців, як цивільних, так і військових. Ця травма і вимушене переселення також вплинули на їхнє професійне життя, часто зменшуючи їхню продуктивність та здатність пристосуватися до вимог ринку праці. Існує також величезна потреба в підтримці шляхом навчання і перепідготовки, консультування й дорадчих послуг, щоб дорослі люди отримували професійні навички, які допоможуть їм бути витривалими та користуватися попитом на динамічному ринку праці. Ключову роль у наданні цільової допомоги та активних заходів щодо ринку праці для переміщених осіб і безробітних відіграватиме Державна служба зайнятості.

Популяризація профтехосвіти як привабливого виду навчання і життєвої стежки. Це включатиме декілька напрямів – від масштабних кампаній у традиційних і цифрових засобах масової інформації для популяризації та реклами профтехосвіти загалом і окремих професій зокрема до розширення міжнародної співпраці та участі у таких програмах, як Erasmus+.

СХЕМАТИЗАЦІЯ ЗАХОДІВ І ФІНАНСУВАННЯ

Заходи	Вимагає значної мобілізації внутрішнього фінансування	Вимагає технічної підтримки (консультативної допомоги)	Вимагає підтримки донорів на пілотному етапі для каталітичного впливу на системні зміни	Вимагає інвестиційної (інфраструктурної) підтримки
ПРІОРИТЕТ 1: МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ				
ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ КВАЛІФІКАЦІЙ				
Реформа Національного класифікатора професій		●	●	
Розроблення стандартів		●		
Підтримка в підготовці та реалізації навчальних планів (включно зі стимулами для закладів освіти)		●	●	
Незалежне оцінювання		●		●
Навчальні плани для дорослих		●		
ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ				
Навчальна платформа				
Розроблення цифрових ресурсів		●		
Наголос на цифрові навички в навчальних планах				
Зміцнення цифрових навичок майстрів виробничого навчання				
ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ І НАСКРІЗНІ НАВИЧКИ				
Інтеграція в стандарти		●		
Центри професійної орієнтації		●	●	
Навички консультантів		●		
Профорієнтаційні ресурси		●		

Заходи	Вимагає значної мобілізації внутрішнього фінансування	Вимагає технічної підтримки (консультативної допомоги)	Вимагає підтримки донорів на пілотному етапі для каталітичного впливу на системні зміни	Вимагає інвестиційної (інфраструктурної) підтримки
Партнерство з роботодавцями		●		
Розвиток навичок підприємництва		●	●	
ІНФОРМАЦІЯ ПРО РИНОК ПРАЦІ				
Цифрові засоби збору даних		●		
Барометр професій		●		
Опитування роботодавців		●		
Можливості ДСЗ		●		
ПРІОРИТЕТ 2: ЗМІЦНЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ НАДАННЯ ПОСЛУГ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ				
АВТОНОМНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ				
Вдосконалення законодавчої бази				
Розроблення відкритої моделі				
РЕФОРМА СИСТЕМИ ФІНАНСУВАННЯ				
Диверсифіковане та пріоритетне фінансування (із врахуванням різних професій та актуальності для ринку праці)	●	●	●	
Зміни механізмів фінансування для компонента навчання на виробництві	●	●	●	
Розроблення механізму «гроші йдуть за учнем»	●	●		
ВДОСКОНАЛЕННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ КЕРІВНИКІВ І ВИКЛАДАЧІВ				
Навчання керівників		●		
Підготовка викладачів		●		

Заходи	Вимагає значної мобілізації внутрішнього фінансування	Вимагає технічної підтримки (консультативної допомоги)	Вимагає підтримки донорів на пілотному етапі для каталітичного впливу на системні зміни	Вимагає інвестиційної (інфраструктурної) підтримки
Розроблення навчальних матеріалів		●		
ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ НА ЦЕНТРАЛЬНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ				
Центральні установи та координація		●		
Регіональний рівень управління		●		
Цифрові засоби управління (EMIS)		●		
ПРІОРИТЕТ 3: ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВІДБУДОВА				
ВІДНОВЛЕННЯ ЗАКЛАДІВ ПРОФТЕХОСВІТИ				
Створення оптимальної та витривалої мережі		●		
Відновлення освітньої бази (пріоритетність для опорних закладів освіти)	●			●
Новий навчальний простір (обладнання)	●			●
ПІДТРИМКА ЛЮДЕЙ, ЯКІ СИЛЬНО ПОСТРАЖДАЛИ ВІД СОЦІАЛЬНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ НАСЛІДКІВ ВІЙНИ				
Зміцнення витривалості (перепідготовка та інші форми підтримки)	●	●	●	
Популяризація профтехосвіти як привабливого життєвого вибору		●		

